

تحلیل سیاسی هفته (۳) انتخابات پارلمانی لیبی؛ نتایج و پیامدها

نخستین انتخابات پارلمانی لیبی پس از پنج دهه در این کشور در روز ۱۷ تیرماه برگزار شد. در این انتخابات دو جریان اصلی وارد عرصه رقابت با هم شدند که هر کدام نماینده یک تفکر در عرصه سیاسی و اجتماعی این کشور به‌شمار می‌روند. جریان اسلام‌گرای متکی به اخوان‌المسلمون که تنها پس از سرنگونی رژیم قذافی موفق به شکل دادن به تشکیلات سیاسی خود شده بود و جریان ملی‌گرای لیبرال به رهبری محمود جبرئیل و از مقامات مجلس ملی انتقالی لیبی.

این انتخابات مورد استقبال برخی از طرف‌های منطقه‌ای، جهانی و سازمان‌های بین‌المللی قرار گرفت و در این میان بیشترین تقدیرها و تبریک‌ها از طرف کشورهای اروپایی و آمریکا از برگزاری این انتخابات صورت گرفت. انتخابات پارلمانی لیبی در کمتر از یک‌سال از قتل معمر قذافی برگزار شد و به دلیل ساختار قبیله‌ای این کشور مشخص نیست که آینده سیاسی لیبی چگونه شکل خواهد گرفت.

آنچه که این انتخابات را بیشتر از همه تهدید می‌کرد، حضور بقایای رژیم قذافی برای ورود به عرصه سیاسی از یک‌سو و ایجاد ناامنی از طرف آنها از سوی دیگر بود که در مورد دوم دولت انتقالی لیبی اعلام کرد چند گروه از خانواده و وابستگان قذافی را که قصد اخراج در انتخابات را داشته‌اند دستگیر کرده‌اند. بنابراین به نظر می‌رسد تأمین امنیت انتخابات در حالی که همچنان برخی از جریان‌های طرفدار قذافی فعال هستند، خود مسئله مهمی در این مورد بوده است.

میزان مشارکت

میزان مشارکت در نخستین انتخابات پارلمانی لیبی آن‌گونه که منابع رسمی این کشور می‌گویند بالای ۶۰ درصد بوده است که البته به دلیل جمعیت بالای شهری در این کشور کم‌جمعیت تا اندازه‌ای اندک به‌شمار می‌رود. دو قطب اصلی رأی‌گیری در این کشور شامل منطقه شرقی به مرکزیت بنغازی و منطقه غربی به مرکزیت طرابلس با هم به شدت به رقابت پرداخته و هر کدام تلاش می‌کردند تا نفوذ خود در دولت آینده را بیش از پیش نشان دهند. منطقه غربی و شرقی هر دو دارای جریان‌های قدرتمند اسلام‌گرا هستند، اما در پایتخت و برخی مناطق مرکزی نیروهای لیبرال و ملی‌گرا از قدرت بیشتری برخوردار هستند.

مشارکت ۶۰ درصدی در انتخابات پارلمانی لیبی - حضور یک میلیون و دویست هزار نفری - در انتخابات اخیر که یک مشارکت هر چند حداکثری محسوب می‌شود، اما پیامدهای مهمتری نیز دارد و آن اینکه ۴۰ درصد دیگری که پای صندوق‌های رأی حاضر نشدند، آیا از بازماندگان و طرفداران رژیم سابق هستند و یا اینکه نسبت به هر شرایطی که در این کشور بزرگ و ثروتمند جریان خواهد داشت، بی‌تفاوت هستند. مشخص شدن این موضوع می‌تواند در آینده سیاسی و امنیتی لیبی نقش مهمی داشته باشد، زیرا این ۴۰ درصد خاموش دارای قدرتی تعیین‌کننده خواهند بود.

احزاب پیروز

نوری العبار، رئیس کمیته عالی انتخابات لیبی در نشست خبری در طرابلس نتایج اولیه انتخابات در حوزه‌های مصراته، زلیتن، ترهونه و دو حوزه جنزور و القره بولی در طرابلس را اعلام کرد که همین مسئله حدث و گمان‌ها در مورد نتیجه نهایی انتخابات را بیشتر کرد. براساس این نتایج ائتلاف نیروهای ملی، مرکب از ۴۰ حزب به رهبری محمود جبریل و به دنبال آن حزب عدالت و سازندگی شاخه سیاسی جنبش اخوان المسلمون لیبی پیشتر هستند.

همان‌گونه که گفته شد، در شرق لیبی به دلیل داشتن مرکزیت اسلام‌گراها و اینکه یکی از پایگاه‌های مهم انقلابیون به شمار می‌رود، لیبرال‌ها شکست سنگینی را متحمل شدند و عملاً حزب ائتلاف نیروهای ملی در این منطقه در رده چهارم قرار گرفت. حزب الاتحاد برای میهن و حزب عدالت و سازندگی (اخوان المسلمون) و جبهه ملی (با گرایش اسلامی) در مصراته قبل از ملی‌گراها رأی آورده‌اند. به نظر می‌رسد در نتیجه نهایی انتخابات پس از شمارش همه آرا تغییر چندانی به وجود نیاید و این آمار و ارقام به قوت خود باقی بمانند. بیشترین تلاش در این انتخابات برای به دست آوردن کرسی‌های بیشتر از پارلمان ۲۰۰ نفری لیبی است. احزاب سیاسی تنها می‌توانند ۸۰ کرسی را به دست آورده و ۱۲۰ کرسی دیگر از آن نیروهای مستقل می‌باشد که بعدها می‌توانند با حزب پیروز وارد ائتلاف شده و دولت آینده را تشکیل دهند.

شکست اخوان المسلمون

جریان‌های وابسته به اخوان - احزاب الاتحاد برای میهن و حزب عدالت و سازندگی - هر دو متحمل شکستی منطقه‌ای شدند. به نظر می‌رسید در این انتخابات اخوان المسلمون مانند مصر و تونس بتواند بیشترین آرای اسلام‌گراها را به خود اختصاص دهد، اما ملی‌گراها و جریان‌های لیبرال با درس گرفتن از سرنوشت این دو کشور اتحاد گسترده‌ای - شامل ۴۰ حزب - را زیر لوای یک ائتلاف بزرگ گرد هم آوردند تا از شکست نهایی خود و دادن همه قدرت به اخوان المسلمون خودداری کنند. برخلاف آنچه که گفته می‌شود اسلام‌گراها در انتخابات لیبی شکست نخورده‌اند، بلکه آنها در دو جریان مختلف مشارکت‌کننده در این انتخابات در مجموع از حزب ائتلاف نیروهای ملی رأی بیشتری به دست آورده‌اند و در حقیقت باید گفت این اخوان المسلمون لیبی است که نتوانسته آن موفقیتی را که برای این جریان سیاسی و دینی پیش‌بینی می‌شد به دست آورد.

عملکرد ضعیف اسلام‌گراها

برخی از روزنامه‌ها و تحلیلگران منطقه‌ای از عملکرد ضعیف اخوان المسلمون و دیگر جریان‌های حاضر در این انتخابات به شدت انتقاد کرده و آن را دلیل اصلی شکست آنها برشمرده‌اند. روزنامه القدس العربی چاپ لندن در تحلیل خود در این مورد می‌نویسد: «این موضوع - شکست اسلام‌گراها - لیبی را از دیگر کشورهایی که شاهد بهار عربی بوده‌اند، یعنی تونس و مصر متمایز می‌کند، زیرا در این دو کشور مردم به اسلام‌گرایان آری گفتند هر چند که محمود جبریل اعلام کرده است که به شریعت اسلامی به‌عنوان یکی از اصول اساسی پایبند خواهد بود».

در ادامه تحلیل این روزنامه آمده است: «تحلیلگران در عین حال معتقدند که با توجه کرسی‌های اختصاص داده شده به احزاب که ۸۰ کرسی از مجموع ۲۰۰ کرسی کنگره ملی را شامل می‌شود کرسی‌های فردی که تعداد آنها ۱۲۰ است، مؤثرتر دانسته‌اند».

اما به نظر می‌رسد بیش از آنکه باید در مورد شکست اسلام‌گراها در لیبی - به‌عنوان پشتوانه تبلیغی رسانه‌های غربی جهت پیروزی تفکر خود در این کشور - سخن گفت باید تأکید کرد مردم لیبی در انتخاباتی آزاد نماینده‌های آینده پارلمان خود را انتخاب کرده‌اند و نکته جالب اینجاست که این نمایندگان - در همه جریان‌های حاضر در انتخابات - دارای گرایش‌های اسلامی هستند. اما با وجود این نمی‌توان به عملکرد اسلام‌گراها در مورد ورود به عرصه سیاسی خرده گرفت، بزرگ‌ترین مشکل آنها در شرایط کنونی درگیری گروه‌های انقلابی در مناطق مختلف کشور است که باعث شد تا میزان تأثیرگذاری آنها در انتخابات به شکل قابل توجهی کم شود، زیرا بیشتر این گروه‌های انقلابی در قالب انقلابیون شهرهای مختلف متشکل از جریان‌های اسلام‌گرا بودند که نقش مهمی در سرنگونی رژیم قذافی ایفا کردند.

لیبرال یا ملی‌گرا

یک روز پس از برگزاری نخستین انتخابات آزاد پارلمانی در لیبی و انتساب ائتلاف نیروهای ملی به لیبرالیسم و نزدیکی به محافل غربی، محمود جبرئیل رئیس این ائتلاف یادآوری کرد که این ائتلاف بیش از آنکه لیبرال باشد جنبه ملی‌گرایانه دارد. احساس کلی این است که این گرایش هیچ تمایلی ندارد که برچسب «لیبرال» به آن زده شود. سخنگوی ائتلاف نیروهای ملی در همین زمینه یادآوری می‌کند ائتلاف لیبرال و لائیک به معنای اروپایی آن مناسب لیبی نیست، زیرا همه احزاب گرایش‌های مذهبی دارند. وی گفته است ترجیح می‌دهد از گرایش میانه‌رو صحبت شود. محمود جبرئیل همچنین خواهان تجمع بزرگ نیروهای سیاسی برای تشکیل دولت بعدی شده است.

هر چند طیف گسترده‌ای از نیروهای تکنوکرات حاضر در رژیم لیبی که تفکر اسلامی نداشتند به انقلابیون پیوسته و در پی به‌دست آوردن ارزش‌های مردم‌سالارانه خود بودند، اما این طیف به نظر نمی‌رسد آن اندازه نیرو و توان داشته باشد که بتواند با قرار گرفتن در ائتلاف نیروهای ملی آرای آنها را بالا ببرد، بنابراین باید این جریان را بیش از آنکه لیبرال نامید، همان‌گونه که سخنگوی آن تأکید کرده است، باید آن را به‌عنوان جریانی میانه‌رو شامل اسلام‌گرایان و ملی‌گرایان میانه‌رو ارزیابی کرد.

ائتلاف تنها راه تشکیل دولت آینده

از آنجایی که انتخابات اخیر پارلمانی در لیبی پیروز قطعی نداشته و هیچ کدام از احزاب موفق به کسب اکثریت آرا نشده‌اند، بنابراین دولت آینده باید ائتلافی از دو یا چند جریان باشد. محمود جبرئیل در راستای همین تفکر گفت: «ما صادقانه خواهان گفتگویی ملی برای در کنار هم قرار گرفتن در یک ائتلاف و زیر یک پرچم به‌منظور رسیدن به مصالحه و اتفاق نظری هستیم که براساس آن بتوان پیش‌نویس قانون اساسی را تنظیم و دولت جدید را تشکیل داد». وی همچنین تأکید کرد «در انتخابات پارلمانی لیبی به هیچ‌وجه برنده و بازنده‌ای وجود نداشت و هر کسی در این انتخابات پیروز شود، پیروز اصلی این انتخابات کشور لیبی است».

به هر حال آنچه از این انتخابات قابل درک است، نقش تأثیرگذار نامزدهای مستقل در تشکیل دولت آینده است و اینکه این نامزد به کدام جریان گرایش پیدا کنند. به نظر می‌رسد دولت آینده بنا به دلایل متعددی نتواند دولت قوی و منسجمی باشد زیرا در حال حاضر ائتلاف نیروهای ملی خود ترکیبی از ۴ حزب بزرگ و کوچک است و اگر بخواهد وارد عرصه تشکیل دولت شود باید امتیازات گسترده‌ای به طرف‌های حاضر و مدعو بدهد.

نتایج نهایی

همان‌گونه که انتظار می‌رفت، هیچ یک از احزاب حاضر در انتخابات پارلمانی اخیر در لیبی موفق نشدند اکثریت کرسی‌های پارلمان را به دست آورند و به تنهایی اقدام به تشکیل دولت کنند، ولی براساس نتایج اعلام شده، حزب ائتلاف نیروهای ملی به رهبری محمود جبرئیل می‌تواند امید اول تشکیل دولت باشد، زیرا حزب وی ۳۹ کرسی از مجموع ۸۰ کرسی پارلمان که به احزاب سیاسی اختصاص یافته است را از آن خود کرده و با ائتلاف یا یک حزب کوچک‌تر هم می‌تواند دولت را تشکیل دهد. حزب عدالت و توسعه وابسته به اخوان المسلمون نیز ۱۷ کرسی را از آن خود کرد و ۲۴ کرسی باقیمانده به نامزدهای احزاب محلی کوچک رسیده است. در این میان ۱۲۰ کرسی باقیمانده پارلمان - از ۲۰۰ کرسی - که مختص نامزدهای مستقل بوده است، سرنوشت انتخابات را رقم خواهد زد و حزب ائتلاف نیروهای ملی به همراه حزب عدالت و توسعه درصدد جذب آرای این افراد هستند تا جبهه خود را تقویت کنند.

تحلیلی بر این انتخابات

انتخابات اخیر پارلمانی در لیبی در حالی برگزار شد که هر یک از طرف‌های حاضر در آن به همراه مردم این کشور دارای نگاه خاص خود به آن بودند. به نظر می‌رسد این انتخابات تا اندازه بسیاری با آینده مردم این کشور ارتباط دارد و می‌توان آن را به نوعی شروع لیبی جدید برشمرد. بسیاری از لیبیایی‌ها امیدوارند که برگزاری انتخابات گامی روبه جلو برای کشورشان که گرفتار ناامنی و بی‌ثباتی بوده و آینده آن نیز مبهم است، باشد. بر همین اساس دولت جدید لیبی با مجموعه‌ای از مشکلات مواجه خواهد بود که برخی از آنها عبارتند از:

۱. دولت انتقالی در آرام کردن گروه‌های شبه‌نظامی که در سرنگون کردن معمر قذافی نقش داشتند ناکام بود و در نتیجه بسیاری از این گروه‌ها هم اکنون از قدرت نظامی خود در سیاست استفاده می‌کنند. در نتیجه دولت جدید لیبی باید راهی را بیابد تا این گروه‌های شبه‌نظامی را تشویق به حضور در یک ارتش منظم و متحد کند.
۲. از زمان سقوط قذافی فعالیت قبایله‌ها، گروه‌های قومی و مذهبی لیبی را فلج کرده، بنابراین دولت جدید باید طرح‌های استقلال و خودمختاری در جنوب و شرق این کشور را به خوبی مدیریت کند.
۳. نبود امنیت در لیبی منجر به درگیری‌های نظامی شده بنابراین دولت جدید باید محتاطانه قانون را در کشور حاکم ساخته و یک سیستم قضایی را راه اندازی کند که تنها مرجع رسیدگی‌کننده به مناقشات باشد.
۴. لیبی به‌عنوان پنجمین تولیدکننده بزرگ نفت جهان شناخته می‌شود و از همین رو بسیاری از مردم لیبی امیدوارند که کشورشان تبدیل به یک مکان مهم برای سرمایه‌گذاری شود. اما نبود امنیت در این کشور موجب شده تا اقتصاد آن دچار مشکل شود.

هر چند این چالش‌ها در برابر لیبی جدید وجود دارد، اما مهمترین برگ برنده مردم این کشور در حال حاضر نبود قذافی و فرزندان وی در قدرت است. هر چند این نعمتی بزرگ به‌شمار می‌رود، اما هر حرکت دولت آینده در این کشور باید براساس معیاری معین صورت بپذیرد تا بار دیگر کشور دچار چالش نشود.

جبرئیل و ائتلاف او هر چند اصرار دارند که خود را لیبرال و یا نماینده تفکر غربی در لیبی به‌شمار نیاورند، اما فضای غالب در این کشور همچنان آنها را غرب‌گرا شناخته، بنابراین آنها باید در حرکت‌ها و موضع‌گیری‌های خود به شدت مراقب خطوط قرمز جریان اسلام‌گرا و عموماً ضدغربی در لیبی و همچنین بازماندگان تفکر قذافی باشند، زیرا لیبی با توجه به ظهور قدرت‌های جدید در آن، که برخی از آنها همچنان مسلح بوده، می‌تواند دستخوش آشوب و درگیری‌های خونین شود.